Informacja o projekcie, wnioski i rekomendacje

Szanowni Państwo,
Dyrektorzy, Nauczyciele, Pedagodzy, Wychowawcy

Akademia Bialska im. Jana Pawła II zrealizowała badania naukowe w ramach grantów interwencyjnych Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej. Projekt o numerze BPN/GIN/2023/1/00017/DEC/1, tytuł „Wpływ sytuacji wojny na edukację i zachowania uczniów pochodzenia ukraińskiego kształcących się w Polsce i na Ukrainie" dotyczył sytuacji uczniów z Ukrainy w polskim i ukraińskim systemie oświatowym. Zrealizował go zespół z Akademii Bialskiej im. Jana Pawła II (dr Stanisława Nazaruk; dr hab. Marzena Ruszkowska, prof. uczelni; dr Barbara Sokołowska; dr Izabela Dąbrowska) oraz z Przykarpackiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku (dr Tamara Tkachuk; prof. Elena Budnyk). Teren badań w Polsce stanowiły 4 województwa: dolnośląskie, lubelskie, małopolskie, mazowieckie i dwa obwody na Ukrainie: lwowski i iwano-frankiwski. Projekt badawczy miał na celu zdiagnozować podstawowe problemy dzieci i młodzieży ukraińskiej dotyczące edukacji i ich zachowań szkolnych, społecznych i zdrowotnych w sytuacji toczącej się wojny na terytorium Ukrainy. Wyniki badań miały posłużyć dyrektorom, nauczycielom, wychowawcom w organizowaniu i prowadzeniu działań interwencyjnych, opiekuńczych, wychowawczych w stosunku do uczniów w związku z ich potrzebami uwarunkowanymi wojną.

Najważniejsze wnioski i rekomendacje z badań:

- Badania pokazały, że środowiska szkolne nie zawsze były przygotowane na przyjęcie dzieci ukraińskich ze względu na zaplanowane budżety, brak nauczycieli ze znajomością języka ukraińskiego, brak specjalistów: psychologów, pedagogów i terapeutów. W nowej sytuacji w polskich szkołach nie było koordynacji działań i wypracowanego modelu edukacji uczniów z Ukrainy, który uwzględniałby różnice

między systemami edukacyjnymi polskimi i ukraińskimi w zakresie programu nauczania, przedmiotów nauczania, innej skali ocen, różnych egzaminów szkolnych.

- Badaczki, zwróciły uwagę na potrzebę spójności działań pomocowych skierowanych do uchodźców, co oznacza, że działania edukacyjne powinny iść razem z profesjonalną pomocą psychologiczną, pedagogiczną oraz socjalną. Kolejną kwestią, na którą zwrócono uwagę to konieczność podejmowania działań integracyjnych środowisk szkolnych z lokalnymi, zarówno wśród dzieci ukraińskich, jak i ich rodziców. Działania te ułatwiłyby proces adaptacji do nowych warunków poprzez zapewnienie wsparcia informacyjnego, edukacyjnego i społecznego, co sprzyjałoby wzajemnemu zrozumieniu oraz budowaniu relacji opartych na szacunku. Jednocześnie przyczyniłyby się do przeciwdziałania stereotypom i uprzedzeniom, a tym samym zapobiegałyby zachowaniom ksenofobicznym.

- Uczniowie-uchodźcy z Ukrainy mają problemy emocjonalne uwarunkowane traumatycznymi przeżyciami, rozdzieleniem z rodziną i przyjaciółmi, które przekładają się na ich problemy w nauce. Uczniowie z Ukrainy nie do końca rozumieją swoją aktualną sytuację, niektórzy z nich nie są w stanie zaakceptować zmian, traktują przyjazd do Polski jako tymczasowy. Większość z nich nie zna języka polskiego, co stanowi największą barierę edukacyjną i komunikacyjną z innymi osobami w klasie. Problemy emocjonalne przekładają się także na ich postępy w nauce, brak motywacji do nauki, a nawet u niektórych brak zainteresowania uczeniem się i niechęć do wchodzenia w relacje społeczne z nowymi rówieśnikami z klasy. Wśród innych zauważonych problemów wskazywane są: nieradzenie sobie z traumą wojenną, np. depresja, rozpacz, strach, wycofanie społeczne, negacja, odrzucenie przez rówieśników, a sporadycznie również zachowania agresywne.

- Największą barierą edukacyjną, adaptacyjną, integracyjną zaobserwowaną u dzieci ukraińskich jest nieznajomość języka polskiego (78%). Bariera językowa utrudnia im naukę przede wszystkim przedmiotów humanistycznych. Trudności sprawia im także nauka języków obcych opartych na alfabecie łacińskim. Nie w każdym przypadku pojawiła się forma przygotowawcza do nauki w systemie polskim, chociaż powinna ona być obowiązkowa ze względu na różnice w obu systemach oświaty (polskim i

ukraińskim) i w programach nauczania. Różnice te u niemal 32% przypadków rzutowały negatywnie na naukę szkolną dzieci-uchodźców. Uczniowie ukraińscy nie byli w stanie opanowywać treści objętych podstawą programową szkoły podstawowej, co jest szczególnie ważne w klasach bezpośrednio przygotowujących uczniów do egzaminu ósmoklasisty. Uczniowie z Ukrainy szybciej uczyli się nowego języka w klasach z mniejszą liczbą dzieci cudzoziemskich.

- Kolejnym problemem jaki zaobserwowano to niejednokrotnie brak zainteresowania treściami zajęć i sprawianie problemów wychowawczych (54%). Niestety brak zainteresowania wynikał w główniej mierze z niezrozumienia nauczanych treści, jak również braku motywacji do nauki w języku polskim, na co z kolei wpływ miał brak poczucia stabilizacji i niepewność co do dalszych zamierzeń rodziny odnośnie jej miejsca pobytu. Z badań wynika bowiem, że rotacja dzieci-uchodźców z Ukrainy w polskich placówkach edukacyjnych jest bardzo duża. Część z nich przemieszcza się pomiędzy różnymi miejscami w Polsce (głównie ze środowisk wiejskich do miast), niektórzy wracają na Ukrainę na tereny nieobjęte bezpośrednimi działaniami wojennymi.
- Rozterki rodziców uczniów-uchodźców odnośnie pobytu w Polsce czy powrotu do ojczyzny przekładają się na kolejną zaobserwowaną trudność a mianowicie pozostawanie uczniów ukraińskich zarówno w polskim systemie oświatowym jak i ukraińskim (on-line). Tak było w 24% przypadków, a wiązało się z przeciążeniem nauką i ciągłym zmęczeniem ucznia a przez to brakiem chęci do podejmowania dodatkowych aktywności, uczestnictwa w imprezach integracyjnych i innych działaniach organizowanych przez szkoły.

- Z badań wynika, że nieznajomość języka polskiego lub nieumiejętność posługiwania się nim nawet w podstawowym zakresie oddziałuje nie tylko na problemy edukacyjne, ale także społeczne i wychowawcze. W badanych placówkach zaobserwowano tendencję dzieci do zamykania się w ramach grup koleżeńskich składających się z osób o tych samych doświadczeniach migracyjnych, bowiem prawie 50% uczniów ukraińskich ma problemy w relacjach rówieśniczych, a niemal 12% doświadcza odrzucenia rówieśniczego bądź agresji ze strony kolegów. W klasach mieszanych z dużą liczbą uczniów cudzoziemskich widoczne były problemy wynikające z niskiego

poziomu integracji rówieśniczej. Dzieci cudzoziemskie łatwiej adaptują się do nowego środowiska społecznego w mniejszych klasach.

- Niechęć do nauki języka polskiego uczniów z doświadczeniem migracyjnym można rozpatrywać poprzez pryzmat wielu aspektów, ale należy zwrócić większą uwagę na liczebność uczniów cudzoziemskich w klasie. Budowanie relacji rówieśniczych w klasach będzie miało swoje odzwierciedlenie w sposobie budowania tożsamości dziecka z różnym doświadczeniem, czasami spowodowanym wojną, postrzeganiu jego roli i pozycji w nowym środowisku.

- Wyniki z przeprowadzonych badań w polskich szkołach pokazały potrzebę przygotowania szkół na zmiany, które zachodzą nie tylko z uwagi na trwającą wojnę na Ukrainie ale i ze względu na nieprzewidywalne sytuacje kryzysowe zachodzące na świecie, a doświadczenia jakie zdobyły polskie szkoły mogą posłużyć systemom edukacyjnym w innych krajach.

Wyniki badań zostały opublikowane w kilku publikacjach naukowych z którymi można się zapoznać i zachęcamy do ich przeczytania:

1. Nazaruk Stanisława Katarzyna, Ruszkowska Marzena Urszula, Budnyk Olena, Dąbrowska Izabela Krystyna, Sokołowska Barbara.: Experiences of the Polish teachers of primary schools in working with war refugee students from Ukraine - selected problems, limitations and implications for pedagogical practice, Education 3-13 International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education, 2024, p-ISSN: 0300-4279 e-ISSN: 1475-7575; DOI:10.21080/03004279.2024.2336968. (*Artykuł posiada 1686 odsłon i cytowania międzynarodowe*). *Link do artykułu: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03004279.2024.2336968*
2. Nazaruk Stanisława Katarzyna, Budnyk Olena, Ruszkowska Marzena Urszula, Dąbrowska Izabela Krystyna, Sokołowska Barbara, Tkachuk Tamara. Opening Polish Schools to Ukrainian Refugee Children and Providing Them with Spiritual Support: Survey Results, Religions, 2024, Vol. 15, issue 6, article number 651, p-ISSN: 2077-1444, DOI: 10.3390/rel15060651. (*Artykuł posiada 3661 odsłon i cytowania międzynarodowe*). *Link do artykułu: https://www.mdpi.com/2077-1444/15/6/651*
3. Nazaruk Stanisława Katarzyna, Ruszkowska Marzena Urszula, Sokołowska Barbara, Budnyk Olena, Tkachuk Tamara, Dąbrowska Izabela Krystyna. Wyzwania w zarządzaniu szkołami w czasie wojny. Badania polsko-ukraińskie, Journal of Modern

Science, 2024, Vol. 58, issue 4, p. 179—200, p-ISSN: 1734-2031 e-ISSN: 2391-789X, DOI: https://doi.org/10.13166/jms/192197. (*Artykuł posiada 298 odsłon i 117 pobrań. Link do artykułu: https://www.jomswsge.com/Wyzwania-w-zarzadzaniu-szkolami-w-czasie-wojny-Badania-polsko-ukrainskie,192197,0,2.html*

4. Nazaruk Stanisława Katarzyna, Sokołowska Barbara, Dąbrowska Izabela Krystyna. Health-promoting models of behavior of foreign children in Polish schools: research study, Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2024, Vol. 11, no. 1, p. 173-183, p-ISSN: 2311-0155 e-ISSN: 2413-2349, DOI: 10.15330/jpnu.11.1.173-183. *Link do artykułu: https://journals.pnu.edu.ua/index.php/jpnu/article/view/7849*
5. Ruszkowska Marzena Urszula, Nazaruk Stanisława Katarzyna, Budnyk Olena. Polski system edukacyjny wobec uczniów uchodźców z Ukrainy w ocenie dyrektorów i nauczycieli szkół podstawowych. Badania własne, Studia Migracyjne - Przegląd Polonijny, 2025, nr 2 (196), s. 127-142, p-ISSN: 2081-4488 e-ISSN: 2544-4972. *Link do artykułu: https://doi.org/10.4467/25444972SMPP.25.010.21824*

Rekomendacje z badań i wnioski zostały udostępnione szkołom, organom prowadzącym, które pomogły im w wypracowania modelu pracy z dziećmi ukraińskimi. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że dyrektorzy szkół w Polsce i Ukrainie podeszli do otrzymanych rekomendacji i wniosków w sposób przemyślany i odpowiedzialny, ponieważ wdrożyli je w praktyce pedagogicznej, na co wskazują potwierdzenia wdrożeń przysłane do Akademii Bialskiej im. Jana Pawła II.

Zespół projektowy

Akademii Bialskiej im. Jana Pawła II